

УДК 94

ВОЛОНТЕРИ – ГРОМАДЯНСЬКИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНИ

Л. Кожухаренко

аспірантка,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

У статті досліджено динаміку волонтерського руху в Україні як одного зі складових громадянського суспільства. Виявлено чинники, які сприяють розвитку волонтерського руху, показано роль волонтерства в розбудові держави та становленні громадянського суспільства.

Ключові слова: волонтер, волонтерський рух, громадські організації, громадянське суспільство, держава.

На розвиток України значний вплив справляє діяльність волонтерських організацій, які вкладають інноваційність у відносини між державою та громадянами. Наполеглива та невтомна робота волонтерів стає значущим капіталом державотворчого процесу.

Проблемі волонтерського руху в Україні присвячено чимало наукових та публіцистичних робіт, у яких досліджено різні її аспекти. У роботі Т. Лях проаналізовано методику організації волонтерських груп [1]. Питання державного управління у сфері волонтерської діяльності стало об'єктом вивчення В. Голуба [2]. Зарубіжний досвід волонтерської діяльності знайшов відображення в роботі К. Бідермана [3].

У наш час досліджується проблематика волонтерства переважно за такими напрямками: діяльність волонтерів в екологічній, економічній, медичній, соціальній сферах, питання підготовки волонтерів до спілкування з різними категоріями населення, практичний досвід та принципи роботи. Втім цей феномен можливо вивчати і як явище, що веде до суспільних змін в країні. Вивчаючи та систематизуючи документацію щодо діяльності сучасних волонтерів, можемо констатувати зростання громадянської активності, формування нового, громадянського суспільства. На нашу думку, це питання потребує подальшого дослідження.

Стаття ставить за мету довести, що волонтерський рух є однією зі складових громадянського суспільства. Відповідно до мети поставлено такі завдання: з'ясувати чинники, що зумовили об'єднання різних верств населення заради спільної мети; показати роль волонтерського руху в розбудові держави та становленні громадянського суспільства.

Актуальність теми зумовлюється як викликами, що постали перед українським суспільством, так і логікою розвитку громадянського суспільства нової України. Процеси демократизації суспільства та модернізації влади, які супроводжуються сплеском політичної активності, спричиненої Революцією Гідності 2013 р., на тлі тривалої байдужості та навіть відчуження значної частини громадян від активної участі в житті держави, потребують дослідження.

На жаль, доводиться констатувати, що попри наявність інституційних механізмів для участі громадян у формуванні політики та прийнятті й реалізації рішень, рівень політичної та громадської активності залишається заниженим для повноцінного розвитку громадянського суспільства. Ми є сучасниками радикалізації суспільства України, на яку вплинули: відсутність своєчасної політичної волі керівників країни, корупція, повільні та половинчасті реформи кінця ХХ ст. та початку ХХІ ст., послаблення економіки.

Людське незадоволення викликало Майдан – нашу форму демократії, згуртованості та національної свідомості. Ця форма суспільного діалогу притаманна нашій нації. Віче – одна з історичних форм прямої демократії на теренах нашої землі в певні історичні періоди. Таке народне зібрання відповідає сьогоденному рівню розвитку українського соціуму, й якщо є чимось унікальним, то лише своєю архаїчністю. Навіть у недалекому минулому українці піднімалися з вимогами політичного та соціального характеру під час революцій на граніті (з

2 по 17 жовтня 1990 року) та Помаранчевої (листопад – грудень 2004 року).

Стомлена, доведена до розпачу нація потребує духовного відродження, патріотичних і національних емоцій, ідей і нових героїв, яких ми отримали в обличчі волонтерів, активізованих подіями на Майдані. Революція Гідності перевела увагу з матеріальних на нематеріальні цінності. Перш за все це відбилося у безпрецедентному волонтерському рухові, який сьогодні достатньо широко розвинутий в Україні.

За більш ніж два роки неоголошеної агресії у нас виникли сотні волонтерських організацій, які надають допомогу різного характеру, серед них: Донбас SOS (вивіз із зони бойових дій людей, розселення, гуманітарна та юридична допомога), Схід SOS (розселення, гуманітарна, медична та юридична допомога, дозвілля дітей), Крим SOS (розселення, гуманітарна та юридична допомога), психологічна служба Майдану (психологічна допомога), фонд «Мир і порядок» в м. Харкові (гуманітарна та інформаційна допомога), міжнародний благодійний фонд добрих справ (координація дій при наданні допомоги постраждалим та вимушеним переселенцям), організація допомоги «Джерело» (організація місць компактних поселень, розподіл гуманітарної допомоги, відновлення чи відкриття малих і середніх приватних підприємств, організація нових робочих місць) [4, с. 7].

На тлі великих об'єднань діють і менші, але своєю значущістю вони не поступаються, до них належать: благодійний фонд «Нова країна» на Львівщині (збирає засоби особистої гігієни, спеціалізується на військовій медицині, реабілітації поранених), спілка «Допомога дітям Героїв» (підтримує дітей загиблих Героїв України не лише матеріально, але й морально, а також зберігає пам'ять про їхніх батьків, їхні мужні вчинки), організація «Я можу врятувати життя» (намагається запобігати чи мінімізувати наслідки від надзвичайних ситуацій, зменшити кількість жертв від аварій і катастроф, через навчання українців будь-якого віку наданню першої невідкладної допомоги) [7, с. 7].

Під дахом таких організацій працюють люди, різні за соціальним статусом, професіями і політичними та релігійними переконаннями. Попри ці розбіжності, перед загрозою, що нависла над країною, вони об'єдналися. А це вже високий рівень прояву громадянського суспільства й означає, що наше суспільство прокинулося, визріло до розуміння: майбутнє країни – в наших руках, і ми потребуємо докорінних змін.

Волонтери найбільш масштабно й організовано під час військових дій допомагають збирати кошти, одяг, їжу, медикаменти на потреби Збройних сил України, добровольчих загонів, переселенців із зони проведення військових дій. Виявляється, люди здатні жертвувати свої фінансові статки, майно, професійні здібності, час та навички. У цьому разі йдеться вже не про звичайну добродійність, спрямовану на врятування життя конкретної дитини чи людини, але про благодійність вищого порядку.

У світовій практиці є кілька визначень цього явища, серед яких – «стратегічна філантропія», «каталітична філантропія або філантропія змін», «соціальні інвестиції» тощо. Спільним для них є їхня природа – людина або юридична особа вкладає свої ресурси (фінансові, матеріальні, професійні навички тощо) в процес, який дозволяє досягти істотних змін у суспільному житті, бо інакше такі зміни не відбудуться. Події, що відбуваються в країні, свідчать: українці вже досі до переходу від добродійності до філантропії змін [6, с. 11].

Звичайно, були і будуть надії й розчарування, але волонтерство вже створило національну міфологію, яка житиме в нашій національній пам'яті. Сучасні історичні події демонструють готовність суспільства до якісних змін. Всі ми маємо утвердитися як нація серед європейських націй, вибудувати своє національне «я», знайти свій національний шлях. Потужність нашої держави в активних людях, які обрали для себе волонтерство. Саме ці люди змінили хід історії в листопаді 2013 року, коли почалася Революція Гідності. Волонтери не лише надають допомогу, а деколи навіть замінюють державні інституції там, де вони не можуть впоратися з проблемами.

Саме так було й є на Донбасі, особливо у перші місяці російського вторгнення в Україну, коли державна система виявилася майже безпорадною перед навалюю ворога.

Волонтерський рух тут спрацював миттєво, надаючи різнобічну допомогу. Так, черкаські волонтери з підприємства «Азот» зібрали більш ніж 180 тисяч гривень для потреб військових, які беруть участь у військовій операції на сході країни, на ці гроші закуплено теплий одяг, взуття, бронезилети, продукти харчування, кровозупиняючі імпортні препарати [7, с. 7]. Волонтерська група «Повернись живим» ремонтує БТри для української армії [8, с. 5]; українське відділення Червоного Хреста передало на Луганщину сім вантажівок (25 тонн) гуманітарної допомоги [9, с. 1]; рада об'єднання сільськогосподарських підприємств Тернопільщини гуманітарну допомогу українському війську організувала з початку військових дій на сході, їй надано більш ніж на чотири з половиною мільйона гривень.

Найбільший внесок в надання гуманітарної допомоги зробили такі потужні підприємства: корпорація «Агропродсервіс», ООО «Україна», «Агро-Рось», агрофірма «Горинь», сільгоспідприємства «Іванівське», «Агрон», «Дзвін», «Аркадія», «Агроінвест», фермерське господарство «Коваль» [10, с. 6]. Голова Полтавської обласної організації інвалідів війни, Збройних Сил і учасників бойових дій Іван Лантух передав волонтерам 8 пічок-«буржуйок» для бійців [11, с. 6]; волонтерська група «Нагодуй солдата», до складу якої входять жінки-харків'янки, щомісяця виготовляють 500-600 сухих наборів для приготування перших страв, запаковують сухофрукти та каші для розвідників, спецпризначенців, готують арахісову, шоколадну та імбирно-лимонну пасти, розфасовуючи її у тубики [12, с. 2]. «Центр підтримки батальйону ОУН і добровольчих формувань» передав ключі від позашляховика комбату батальйону ОУН Миколі Коханівському [13, с. 6]. Волонтерська група «Схід і Захід разом» повезли бійцям на Донбас 30 тонн допомоги, вони виїжджали більш ніж 60 разів у зону військових дій [14, с. 6].

Крім волонтерських організацій, значний внесок зробили окремі громадяни: керівник місцевого фермерського господарства Іван Шателюк із селища Волосове Андрусівського району відправив в зону АТО автомобіль [15, с. 6]; шість вантажних автомобілів КамАЗ з гуманітарним вантажем небайдужі українці передали в села Тельманівського району на Донеччині – всього 42 т, допомогу отримали мешканці Мирного, Новоселівки, Гранітного, Старогнатівки, Чермалика, Зорі [16, с. 11]. Взуття, одяг, книги, іграшки, солодощі та фрукти отримали діти-сироти з Новоазовського району на Донеччині. Речі та харчі збирали мешканці області, а також інших міст України [17, с. 3]. Теплий одяг та продукти харчування – це лише частина тієї допомоги, яку надають своїм землякам мешканці Дніпропетровщини, вони також ремонтують БМП-2, танки Т-64 на базі Дніпропетровського тепловозоремонтного заводу і цю військову техніку передають в підрозділи командного об'єднання «Південь» [18, с. 6].

Згідно з соціопитуванням, яке проводила компанія GfK Ukraine, понад 80% громадян вважають волонтерський рух обов'язковою складовою розвитку громадянського суспільства, при цьому майже чверть українців були або є волонтерами [19]. Тобто волонтерство вже стало частиною культури і світогляду української нації. Однак ця хвиля громадянської активності, яка народилася несподівано, майже спонтанно, потребує спрямування, кращої організації та мотиваційного заохочення.

Отже, сьогодні важливо зміцнювати потенціал організацій, аби вони могли виконувати свої завдання, а також створювати сприятливі зовнішні умови для їхньої роботи. Активне висвітлення волонтерської діяльності ЗМІ, що нарешті розпочалося, буде й надалі розвивати довіру суспільства до цих організацій. А це – основна запорука суспільної підтримки вітчизняного волонтерського руху. Держава Україна має цінувати своїх громадян, котрі проявляють ініціативу в суспільно вагомій справі та доводять почате до кінця.

Розвинене волонтерство – це значно суттєвіша ознака будь-якої держави, в порівнянні з економічним процвітанням чи політичними свободами, яке свідчить про сформоване громадянське суспільство, що бере активну участь в житті свої країни.

Дослідження наблизило нас до розуміння подальшого наукового пошуку у вивченні особливостей становлення та перспектив розвитку громадянського суспільства за участі волонтерського руху в сучасній Україні.

1. Лях Т. Методика організації волонтерських груп / Т. Лях // Навчальний посібник. – К., 2010 – 160 с.
2. Голуб В. Ключові поняття та категорії державного управління у сфері волонтерської діяльності / В. Голуб // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2014 – №1/2014. – С. 25.
3. Бідерман К. Координація роботи добровольців і менеджмент волонтерських програм у Великобританії / К. Бідерман // Пер. з нім. М. Саннікової, І. Мюллер. – М.: British association of settlements and social action centres. – 1999. – 43 с.
4. Громадські волонтерські організації // Голос України. – 2014. – №182 (5932). – 24 вересня. – С. 7.
5. Допомога від волонтерів // Голос України. – 2014. – №228 (5978). – 26 листопада. – С. 7.
6. Гулевська-Черниш Г. Від добротності до соціальних змін: внесок кожного має значення / Г. Гулевська-Черниш // Дзеркало тижня. Україна. – 2013. – №46. – 6 – 13 грудня. – С. 11.
7. Титаренко Л. Турбуються про військових і їх родини / Титаренко // Голос України. 2014. – №210 (5960). – 31 жовтня. – С. 7.
8. Волонтери шукають засоби на ремонт БТРів // Голос України. – 2014. – №211 (5961). – 1 листопада. – С. 5.
9. Ветер О. Гуманітарка: зміст замовляє адресат / О. Ветер // Голос України. – 2014. – №252 (6002). – 30 грудня. – С. 1.
10. Левицька Л. Подарунок вагою в 320 тонн / Л. Левицька // Голос України. – 2014. – №251 (6001). – 27 грудня. – С. 6.
11. Неїжмак В. Щоби холод не пронизував / В. Неїжмак // Голос України. – 2014. – №250 (6000). – 26 грудня. – С. 6.
12. Зят'єв С. Слава Богу, що в Україні є такі люди / С. Зят'єв // Демократична Україна. – 2016. – №26 (24125). – 01 липня. – С. 2.
13. Павленко С. Волонтери передали позашляховик / С. Павленко // Голос України. – 2015. – №65 (6069). – 10 квітня. – С. 6.
14. Наконечна Л. На передову ідуть захисні bastiони / Л. Наконечна // Голос України. – 2015. – №105 (6109). – 16 червня. – С. 6.
15. Кавун О. Сільський «позашляховик» їде до передової / О. Кавун // Голос України. – 2014. – №250 (6000). – 26 грудня. – С. 6.
16. Серета А. В Тельманівський район поступила допомога від України / А. Серета // Голос України. – 2014. – №252 (6002). – 30 грудня. – С. 11.
17. Серета А. Подарунки сиротам доставили через лінію фронту / А. Серета // Голос України. – 2014. – №253 (6003). – 31 грудня. – С. 3.
18. Рибальченко В. Бронетехніка повертається з частуваннями / В. Рибальченко // Голос України. – 2014. – №242 (5992). – 16 грудня. – С. 6.
19. Крулько І. Волонтерство в Україні: як підтримати і посилити мотивацію? / І. Крулько. – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/internal/volonterstvo-v-ukrayini-yak-pidtrimati-i-posiliti-motivaciyu-.html>

Кожухаренко Л. В. Волонтеры – гражданский капитал Украины.

В статье исследована динамика волонтерского движения в Украине как одного из составляющих гражданского общества. Выявлены факторы, способствующие развитию волонтерского движения, показана роль волонтерства в развитии государства и становлении гражданского общества.

Ключевые слова: волонтер, волонтерское движение, общественные организации, гражданское общество, государство.

Kozhukharenko L.V. Volunteers are the civil capital of Ukraine.

The dynamics development of the volunteer movement in Ukraine is investigated, the factors that promote the development of the volunteer movement are identified, the role of volunteering in the formation of a civil society is shown.

Key words: volunteer, volunteer movement, public organizations, civil society, state.